

Yozlaşmanın Zincirleri: Güç, Sistemler ve Bireyler

Kutay Kurt

28 Nisan, 2025

1. Güç

Güç, insanı özgürleştirmez; aksine, onu zincirler.

İnsanlık tarihi, özgürlük arayışının bir destanı gibi görünse de, bu mücadele çoğu zaman yeni esaret biçimlerinin yaratılmasıyla sonuçlanmıştır. Güç, bireylerin ve toplumların elinde bir araç olarak başlar; ancak, tarih boyunca, bu araç sıklıkla efendiye dönüşmüştür.

Antik Roma’da Julius Caesar’ın yükselişi, bir kahramanın zaferiyle başlamış; fakat bu güç, cumhuriyeti imparatorluğa dönüştüren bir yozlaşmanın kapısını aralamıştır. Modern çağda ise bunun yanı sıra, şöhretin erişilebilirliği ve hızla kazanılabilir hâle gelmesi, insanın güç karşısındaki kadim zaaflarını daha da belirginleştirmiştir. Artık bir kişinin milyonlara ulaşması, bir gecede göğe yükselmesi ve “fenomen” sayılması yalnızca birkaç ekran dokunuşuna bakmaktadır.

Ne var ki bu ani yükseliş, bireyin ruhunu çıplak ve savunmasız yakalar. Şöhretin sunduğu parıltı, yalnızca bir aydınlık değil; aynı zamanda yakıcı bir ateştir. İnsan bu ışıktaki görünür olur, ama aynı ışığın içinde erir. Alkış sesleri, iç sesin üstüne binen uğultuya dönüşür; beğeni arzusu, özsaygının yerini alır.

Kendi gerçekliğinden uzaklaşan birey, kalabalıkların alkışını almak için maskeler takar, dikkat çekmek için derinliğinden vazgeçer ve kendini usulca tüketir; kendi benliğinin külleri üzerinde yürümeye başlar.

Sözün özü, güç; çağlar ve bağlamlar değişse de, insanı tutarlı bir döngüye mahkum eder. Zaferle başlayan bir yolculuk, hırs ve açgözlülükle gölgelenir; nihayetinde ise çöküş kaçınılmaz olur. Bu döngü, insanlığın kaderi midir, yoksa bu zincirler kırılabilir mi?

Gücün cazibesi, insan ruhunu bir ayna gibi yansıtır; korkuları, açgözlülüğü ve zaafaları tüm çıplaklığıyla ortaya serer. İnsan, doğuşunda saftır; nefreti, hırsı ya da yıkıcı arzuları bilmez. Ancak, onu yozlaştıran, içsel dürtülerin kendisi değil, bu dürtüleri besleyen ve güçlendiren toplumsal yapılar, rekabetçi sistemler ve iktidar hırsıdır. Lord Acton’ın, “Güç yozlaştırır, mutlak güç mutlak yozlaştırır,” şeklindeki ünlü aforizması, bu gerçeği çarpıcı bir şekilde özetler.

Niccolò Machiavelli ise, güç arzusunun insan doğasının ayrılmaz bir parçası olduğunu savunmuş, ancak bu arzusunun dizginlenmediği takdirde toplumu kaosa sürükleyeceğini vurgulamıştır.

Güç, bireyi ve toplumu hem inşa eder hem de yok eder; bu paradoks, insanlık tarihinin en temel sorularından birini doğurur: İnsan, bu yozlaşma döngüsünden kurtulabilir mi?

Bu deneme, gücün insanı neden ve nasıl büküğünü, sistemlerin yozlaşmayı nasıl körüklediğini ve bireyin saf kalma çabasının neden bu kadar zor olduğunu sorgulamaktadır. Geçmişin örneklerinden modern toplumların dinamiklerine uzanan bir analizle, gücün birey ve toplum üzerindeki etkilerini, sistemlerin bu süreçteki rolünü ve bu döngüden kurtulmanın mümkün olup olmadığını inceleyeceğiz.

Hayır, bu bir şikayet değil; bir sorgulama ve davet. Öfke ve çaresizliğin ötesine geçerek, aklımızla gerçeği aramaya, irademizle direnmeye ve cesaretle yozlaşmanın zincirlerini kırmaya yönelik bir çağrı.

2. Gücün Psikolojisi

Güç, insan zihninde yalnızca bir araç olarak var olmaz; zamanla, insanın kimliğini ve algı dünyasını şekillendiren bir kuvvete dönüşür. İnsan, eline güç geçtiğinde yalnızca etrafını değil, kendi iç dünyasını da dönüştürmeye başlar.

Bu dönüşüm, çoğu zaman fark edilmeden gerçekleşir; birey, önce küçük imtiyazlarla tanışır, ardından kendini ayrıcalıklı hissetmeye başlar ve nihayetinde bu yeni pozisyonu bir norm gibi algılamaya başlar.

Bu psikolojik süreçleri anlamak için psikolojide yapılan deneyler oldukça çarpıcıdır. David Kipnis'in gerçekleştirdiği "Güç Sarhoşluğu" deneyi, gücün bireyi nasıl değiştirdiğini net biçimde gözler önüne sermiştir.

Kipnis, katılımcıları yöneticiler ve astlar olarak iki gruba ayırmış ve yöneticilere karar alma, emir verme yetkisi tanımıştır. Kısa süre içerisinde yönetici pozisyonundaki kişiler, daha önce gösterdikleri empati ve anlayışın yerini üstünlük duygusuna bırakmış, astlarını küçümsemeye ve aşağılamaya başlamışlardır. Daha da önemlisi, bu kişiler zamanla etik değerlerini kaybederek daha rahat bir biçimde etik dışı kararlar almaya başlamıştır.

Bu deney, gücün yalnızca etraftakiler üzerinde değil, güç sahibi bireyin kendi iç dünyası üzerinde de ne kadar dramatik etkiler yarattığını açıkça ortaya koymaktadır.

Benzer bir şekilde, Stanford Hapishane Deneyi de güç ve sosyal rolün insanları ne denli hızlı biçimde değiştirdiğini ortaya koymuştur. Bu deneyde, psikolojik olarak sağlıklı olan üniversite öğrencileri rastgele gardiyan veya mahkûm rollerine atanmış, kısa süre içerisinde gardiyan rolüne giren öğrenciler beklenmedik biçimde sadistik davranışlar sergilemeye başlamıştır.

İlk günlerde hafif otoriter davranan gardiyanlar, günler geçtikçe güçlerinin sınırlarını zorlamış, mahkûmları aşağılayan, cezalandıran ve psikolojik şiddet uygulayan bir tutum geliştirmişlerdir. İşin en çarpıcı tarafı, gardiyan rolündeki öğrencilerin bu yeni kimliklerine kolayca adapte olmaları ve davranışlarını normal görmeye başlamalarıdır.

Burada ortaya çıkan temel sonuç şudur: Güç, insanın içindeki karanlığı ve sadistik eğilimleri kolaylıkla ortaya çıkarır, bireyi kendi benliğinden uzaklaştırarak ahlaki çizgisini bulanıklaştırır.

Güce ulaşmak kadar, bu süreçte verilen kayıplar da insanı derinden etkiler. Tarihte ve modern toplumlarda gücü elde etmek için büyük bedeller ödeyen kişiler, yolun sonunda elde ettikleri bu gücü korumak için her şeyi yapmaya hazır hale gelirler. Çünkü elde ettikleri güç, artık sadece bir araç değil, aynı zamanda ödenen bedellerin telafisi olarak görülür. İktidarı kaybetmek, onlar için sadece gücü değil, verilen tüm emekleri, yapılan tüm fedakarlıkları ve hatta benliklerini kaybetmekle eşdeğerdir.

Örneğin, tarih boyunca yaşanan siyasi mücadelelere bakıldığında, birçok liderin iktidarı kaybetmemek için nasıl uç noktalara gittiğini görmek mümkündür. Roma İmparatorluğu döneminde, İmparator Nero, gücünü koruyabilmek için en yakın çevresindeki insanları bile yok etmekten çekinmemiştir.

Modern çağda ise, güç sahibi birçok siyasi figür, seçimleri kaybetmemek veya koltuğu bırakmamak adına demokratik değerleri hiçe saymış, baskıcı yöntemlere başvurmuştur. Bu durum, gücün insan üzerindeki etkisinin sadece elde etmekle sınırlı kalmadığını, onu elinde tutma arzusu uğruna insanın tüm etik ve ahlaki sınırlarını aşabileceğini gösterir.

Gücün psikolojisinde bundan da ağır bir paradoks daha yatar: Gücü elde edememek, en az gücü elde etmek kadar yozlaştırıcıdır. Güce ulaşmak isteyen fakat henüz ulaşamamış bireyler, zamanla güçten başka hiçbir şeyi göremeyecek hale gelirler.

Bu, gidilen yolda yozlaşma psikolojisi, aslında insanların koyduğu hedeflerin çoğu için yine geçerlidir ancak bunlar için geçerli olması güç için çok daha yoğun bir şekilde geçerli olmadığı anlamına da gelmez.

Güce giden yolda atılan her adım, verilen her taviz, yapılan her etik dışı hamle, kişiyi içsel olarak aşındırır ve onu hedefine doğru gözü kapalı biçimde sürükler. Yani güç, elde edilmediğinde onu arzulayanları, elde edildiğinde ise ona sahip olanları yozlaştırır. Bu durum, tam anlamıyla iki ucu keskin bir kılıçtır. Her durumda sonuç aynıdır: yozlaşmanın kaçınılmazlığı.

Gücün psikolojisi, empati duygusunu aşındırır ve insanı kendine yabancılaştırır. Güç sahibi bireyler, başkalarının acısını anlamakta zorlanır, çevrelerindeki insanları kendi amaçlarına ulaşmak için bir araç olarak görmeye başlarlar. Bu süreç, adım adım ilerler; ilk başta küçük tavizlerle başlayan yozlaşma, zamanla insanın kişiliğini baştan aşağı dönüştürür.

Psikolojide buna "güç sarhoşluğu" da denir. Güce ulaşan birey, gerçekliği kendi perspektifinden çarpıtmaya başlar; eleştirilere kulaklarını kapar, kendisine yönelik her eleştiriyi tehdit olarak algılar.

Bu durumda birey, kendi gerçekliğini yaratır ve dışarıdaki dünyaya karşı körleşir. İşte bu körlük, kişinin gücü bırakmasını neredeyse imkânsız kılar; çünkü güç artık bir bağımlılığa dönüşmüştür.

Bu durumun örnekleri, özellikle küresel şöhrete ulaşmış figürlerde açıkça görülür. Ye (eski adıyla Kanye West), en küçük eleştiride öfke patlamaları yaşayan; antisemitik söylemler ve irrasyonel çıkışlarla kendi markasını ve itibarını hızla çökerten bir figüre dönüştü. Alec Baldwin, birden fazla olayda kontrolsüz tepkiler ve fiziksel saldırılarla gündeme gelerek gücün bireyde yarattığı denetim kaybını sergiledi. Aziz Ansari ise, yükselişinin zirvesindeyken yaşadığı kişisel sınır ihlalleri ve sonrası tepkilerle, hem imajını hem de gerçeklikle bağını ciddi biçimde sorgulamak zorunda kaldı.

Bu örneklerin ortak noktası şudur: uzun süre sorgulanmadan devam eden şöhret ve etki, bireyin içsel pusulasını bozmakta; dış dünyayla olan duygusal bağı zayıflatarak, onu yalnızlaştırmaktadır. Güç, bir noktadan sonra bireyin aynasını karartır — ve kararan o aynada, artık ne kendisini ne de başkasını görebilir.

Sonuç olarak, güç elde etmek ve onu korumak, insana ağır bir yük yükler. Bu yükü sağlıklı bir şekilde taşıyabilen insanlar nadirdir; çünkü güç, beraberinde yozlaşmayı, empatinin kaybını ve kişinin kendine yabancılaşmasını getirir.

İnsan, elindeki gücü bırakmak istemez; çünkü onu bırakmak, kendini, geçmişini ve yaptıklarını sorgulamak demektir. Bu sorgulamadan kaçmak adına insanlar, güç zincirlerine daha sıkı sarılırlar.

Gücün psikolojisi, insan doğasının sınırlarını zorlayan bir sınavdır ve ne yazık ki bu sınavı geçebilenlerin sayısı oldukça azdır.

3. Sistemlerin Hataları

İnsan, doğası gereği güç karşısında değişime açıktır; ancak bu potansiyeli gerçek kılan, insanın içinde bulunduğu sistemlerin yapısıdır. Birey, özünde nötr bir konumda başlar yolculuğuna; fakat onu şekillendiren düzenlerin hataları, güç arzusunu körükleyerek yozlaşmaya zemin hazırlar.

Çoğu sistem, doğası gereği insana güç sağlamak üzere tasarlanmıştır. Fakat gücü dağıtan ve yöneten mekanizmalar, aynı zamanda onun kötüye kullanılmasının da zeminini oluşturur.

Mutlak güç, insanın zaafına yenik düşmesinin ön koşuludur; ne yazık ki birçok sistem, gücü adil dağıtmak yerine direkt onu veya büyük bir kısmını tek noktada toplamayı tercih eder. Burada sistemin temel kusuru ortaya çıkar: Gücü kontrol eden mekanizmaların zayıflığı ve insan doğasının zaafı karşılarındaki savunmasızlığı.

Bu durumu politik sistemler üzerinden ele alalım. Günümüz siyasetinde bir bireyin politik güce ulaşması, çoğu zaman uzun ve yıpratıcı bir yolculuk gerektirir. Birey, yıllarını bu uğurda harcar; bu süreçte maddi, manevi birçok bedel öder ve işte tam bu noktada, yozlaşmanın gölgesi düşmeye başlar.

Yıllar süren mücadelenin sonunda, baştaki ideallerini hâlâ koruyan kişi sayısı çok azdır. İlk etapta iyi niyetlerle yola çıkmış bir politikacı bile, uğruna ödediği ağır bedeller ve maruz kaldığı yıpratıcı mücadele nedeniyle zamanla değişir; kaybettiklerini ve feda ettiklerini telafi etme çabası onu içten içe yozlaştırmaya başlar. Hatta bireyin kendisi neredeyse hiçbir fedakarlık yapmasa bile bu uğurda karşılaştığı insanların bu sürece tabii olmasından dolayı kendisinin üzerine de aynı gölge düşer.

Bunlardan herhangi biri olduğunda artık mesele toplumun refahı değil, bireyin kendi mücadelesinin haklı çıkarılmasıdır. Bu noktadan itibaren söz konusu kişi, gücü elde etmek için etik dışı yöntemlere bile başvurmayı göze alır.

Aynı süreç, gücü elde etmiş bireyler için de geçerlidir. Uzun ve çetin mücadelelerin sonunda az da olsa güç elde eden kişi, hem kendi davasından dolayı hem de elinde bulundurduğu gücün etkisiyle yozlaşır ve bu gücü kaybetmemek için her türlü yöntemi meşru görmeye başlar. Zira o anki konumunu kaybetmek, yalnızca elindeki gücü değil, aynı zamanda bireyin yıllarca yaptığı fedakarlıkları, ödediği bedelleri ve hatta kendi benliğini kaybetmesi anlamına gelir. Güç artık bir ayrıcalık değil, kaybedilmesi düşünülemeyen, varoluşsal bir zorunluluk halini alır. Dolayısıyla güç sahibi kişi, gücünü bırakmak istemez; etik ve ahlaki değerlerin çiğnenmesi neredeyse kaçınılmaz olur.

Tarih, yukarıdakilere pek çok örnek verebilecek şekilde sistemlerin hatalarından beslenen trajedilerle doludur. 20. yüzyılın başlarında; Almanya'nın demokratik bir yapıya sahip Weimar Cumhuriyeti, ekonomik buhran ve siyasi krizler nedeniyle otoriter bir rejime dönüşerek Hitler'in yükselişini mümkün kılmıştır. Bu durum, sistemin savunmasız kaldığı anlarda; insan doğasındaki güç arzusunun nasıl acımasız bir gerçekliğe dönüştüğünü gösterir. Benzer şekilde, Fransız Devrimi sonrası kurulan Birinci Cumhuriyet; özgürlük, eşitlik ve kardeşlik idealleriyle doğmuş olmasına rağmen, kısa sürede Jakoben Terörü'ne dönüşmüş ve iktidar hırsı, idealleri yok ederek devrimin kendi çocuklarını yemesine sebep olmuştur.

Modern toplumlarda da bu durum farklı şekillerde tezahür eder. Günümüzde birçok demokratik ülke, yüzeyde çoğulcu ve özgür görünse de, perde arkasında gücün küçük bir grubun elinde toplandığı ve bu gücün medya ve ekonomik imtiyazlar aracılığıyla sürekli beslendiği yapılar mevcuttur. Medyanın manipülasyon gücü, ekonomik elitlerin politikaya müdahalesi ve şeffaf olmayan lobicilik faaliyetleri, sistemleri içeriden aşındırır ve yozlaşmanın kaçınılmazlığına işaret eder.

Buradaki kritik nokta şudur: İnsan doğasındaki zaafılar sabittir ve değişmez; sistemler ise bu zaafıları ya bastırır ya da ortaya çıkarır. Gücü paylaşan, dengeleyen ve denetleyen mekanizmalardan yoksun sistemler, bu zaafıların filizlenmesine zemin hazırlar. Bireyler, sistemlerin yarattığı koşullarda bu güçle tanıştığında, kendilerini kontrol etmekte zorlanır ve böylece güç, amacından saparak yozlaştırıcı bir kuvvete dönüşür.

Sonuç olarak, yozlaşmanın gerçek faili yalnızca bireyin doğası değil, onun zaafılarını besleyen ve yönlendiren sistemlerdir. Sistemler, insan doğasını kontrol altına alacak mekanizmalardan yoksunsa, güç daima yozlaşma üretir. Yani asıl mesele, insanın doğası değil; onu yöneten ve şekillendiren düzenlerin kusurlarıdır.

Eğer sistemler yeniden düşünülmez ve güç, insan zaafılarından bağımsız mekanizmalarla dengelenmezse, tarih kendini kaçınılmaz biçimde tekrar edecektir.

4. Suçun Yüğü

İnsan doğası, güçle karşılaştığında kaçınılmaz bir şekilde bükülür. Yozlaşmanın tohumları, bireyin içine doğuştan ekilmiş değildir; fakat güç, bu tohumları filizlendiren en verimli topraklardan biridir. Gücü eline alan her birey, ister istemez değişir. Bu değişimin boyutu ise; sahip olunan güç miktarıyla, kişinin kendisiyle ve içinde bulunulan ortamın teşvik edici mekanizmalarıyla doğrudan ilişkilidir.

Güç sahibi bireylerde gözlemlenen bu değişimin evrensel olduğunu gösteren psikolojik çalışmalar mevcuttur.

Örneğin, Dacher Keltner tarafından yapılan araştırmalar, güç sahibi bireylerin başkalarının duygularını anlama ve empati kurma yeteneklerinde belirgin bir düşüş yaşadığını göstermiştir. "Güç Paradoksu" olarak adlandırılan bu fenomen, gücün yalnızca dış dünyayı değil, kişinin iç dünyasını da yeniden şekillendirdiğini ortaya koyar: güçlü bireyler, çevrelerindeki araştırmacı eğiliminde artış gösterir, kendilerini daha haklı ve üstün görmeye başlarlar.

Bu durumu tarih boyunca sayısız örnekle görmek mümkündür. Örneğin Napoleon Bonaparte, devrim ideallerini temsil eden bir subayken, imparator olduğunda kendisini Avrupa'nın kaderini tayin etme hakkına sahip biri olarak görmeye başlamıştı. Stalin, devrimci bir özgürlük savaşçısıyken, iktidar koltuğuna oturduktan sonra kendi halkı üzerinde korku imparatorluğu kurmuştu. Mao Zedong, halkı özgürleştirme vaadiyle başladığı yolculuğu, Kültür Devrimi gibi yıkıcı hareketlerle tamamladı; milyonlarca insanın hayatına mâl oldu.

Jeffrey Epstein, başlangıçta eğitim ve bilim alanına yatırım yaparak geleceğin parlak zihinlerini destekleme söylemiyle öne çıktı; ancak kısa sürede bu nüfuzu kendi çıkarı için bir istismar ağına dönüştürdü ve paranın sağladığı korumayla çocuk istismarı gibi korkunç suçlarını onlarca yıl boyunca gizleyebildi. Bernie Madoff, finansal piyasalarda istikrar ve kazanç vaadiyle yola çıkan saygın bir yatırım danışmanıydı; ancak tarihin en büyük dolandırıcılıklarından birine imza atarak milyonlarca insanın hayatını kararttı.

Harvey Weinstein, Hollywood'da bağımsız sinemayı destekleyen güçlü bir yapımcı olarak sanatın özgürleşmesini savundu; fakat ilerleyen yıllarda bu gücü onlarca kadına sistematik cinsel istismar uygulamak için kullandı ve karanlık bir figüre dönüştü. Kanye West, sanatsal dehası ve müzikal yenilikçiliğiyle bir kültürel ikon haline geldi; fakat zamanla şöhretin merkezine oturdu ve kamuya açık öfke patlamaları ile antisemitik söylemleriyle hem kendi psikolojik dengesini hem de toplumsal duyarlılığı sarsan bir figüre dönüştü.

Elizabeth Holmes ise, sağlık teknolojilerinde devrim yapma ve hastaneleri daha erişilebilir hale getirme vaadiyle dünya çapında heyecan yarattı; ancak bilimsel doğruluk yerine yatırımcı ilgisini tercih ederek milyar dolarlık bir sahtekârlığın merkezine yerleşti.

Bu örneklerde dikkat çekici olan, hepsinin belirli bir amaçla, çoğu zaman kendi inançlarına, ideallerine veya hedeflerine sıkı sıkıya bağlı bir şekilde yola çıkmış olmalarıdır.

Ancak güçle temas ettiklerinde, bu amaçlar zamanla biçim değiştirmiş; başlangıçta aradıkları adalet, özgürlük, başarı ya da etki, yerini kontrol arzusuna, üstünlük hissine ve kendi çıkarlarını merkeze alan bir bakışa bırakmıştır. Böylece birey, yola çıktığı değerlerle çatışmaya girmiş ve sonunda o değerleri bizzat kendisi yok etmiştir.

Burada soru şudur: Eğer yozlaşma kaçınılmazsa, yozlaşmış olan her birey tamamen suçsuz mudur?

Bu soru, insan doğasının ve ahlaki sorumluluğun sınırlarını sorgulayan derin bir ikilem sunar. İnsan zihni, dünyayı iyi-kötü, doğru-yanlış, suçlu-masum gibi keskin kategorilere ayırmaya eğilimlidir. Bir adaletsizlik gördüğümüzde, suçlayacak bir fail ararız. Ancak yozlaşma meselesinde bu ikili yapı çöküyor: gerçek, bulanık ve karmaşıktır. Her birey, güçle karşılaştığında bir miktar yozlaşmaya açıktır; ama bu yozlaşmanın boyutu, bireyin iradesiyle ve sistemin baskısıyla şekillenir. Bireyler ne tamamen suçlu ne de tamamen suçsuzdur; çünkü insan davranışları, bireysel seçimlerin ve çevresel etkilerin karmaşık bir etkileşimidir.

İnsanlar, doğduklarında saf bir bilinçle hayata başlar. Ne doğuştan katil, ne de doğuştan diktatördürler. Bebeklikten itibaren çevrelerinden gelen sinyallerle şekillenirler. İyilik ve kötülük, bireyin doğasına işlenmiş mutlak gerçekler değildir; öğrenilen, deneyimlenen ve zamanla gelişen kavramlardır. Bu nedenle, yozlaşan bireyleri yalnızca sistem üzerinden yargılamak eksik bir değerlendirme olur. Örneğin, Stanford Hapishane Deneyi'nde sıradan bireyler, gardiyan rolüne büründüklerinde kısa sürede zalimleşti.

Bu değişim, sadece sistemin ve verilen rollerin bir sonucu değildi; aynı zamanda bireylerin bu rolleri sorgulamadan kabul etme eğilimleri de etkiliydi. Sistem bireyi şekillendirir, ama bireyin bu şekillenmeye ne kadar teslim olacağı, onun iradesine bağlıdır.

Siyasi kariyerlerde de benzer bir dinamik gözlenir. Toplum için çalışan bir lider adayı, zamanla yozlaşmış bireylerle çevrelenir; yalanlar, çıkar oyunları ve etik dışı tavizler norm haline gelir. Bu ortamda kişi, “Ben neden dürüst kalayım?” diye düşünmeye başlar.

Dürüstlük, güçsüzlük ve hedeflerden uzaklaşma anlamına gelebilir. Sistem, bireyi yozlaşmaya iter; ama bu, bireyin tüm sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Çünkü birey, bu baskılar karşısında ne kadar ileri gideceğine, hangi etik sınırları aşacağına dair kararlar alır.

Küçük ölçekli yozlaşmalar—örneğin, ufak tavizler veya çıkar odaklı kararlar—kaçınılmazdır; ancak birey, bu yozlaşmanın büyük ve yıkıcı bir boyuta ulaşmasını reddedebilir. Örneğin, bir lider, sistemin içinde kalarak reform yapmayı seçebilir ve böylece büyük yozlaşmadan kaçınabilir.

Bireyin tamamen suçsuz olmadığını anlamak için, yozlaşmanın derecelerini düşünmek gerekir. Sistem, bireyi yozlaşmaya itebilir; ama bireyin bu sürece ne kadar direndiği, hangi noktada ideallerini terk ettiği veya gücü kötüye kullandığı, onun sorumluluğunu belirler.

Tarihte, büyük yozlaşmayı reddeden figürler bu iradenin mümkün olduğunu gösterir. Mustafa Kemal Atatürk, neredeyse sınırsız bir otorite elde edebilecekken bu gücü kişisel çıkarları için değil; halk egemenliğine dayanan, akla ve bilime öncelik veren kurumsal bir cumhuriyet inşa etmek için kullandı. Nelson Mandela da apartheid rejiminin yıllarca süren zulmüne rağmen intikam yerine uzlaşmayı seçti; geçmişle hesaplaşmayı adalet ve barış temelinde yürütmeyi tercih etti.

Albert Einstein, bilimsel otoritesini siyasi güce dönüştürme yoluna gitmedi; atom bombasının yaratılmasına katkısı olmasına rağmen, sonrasında nükleer silahlanmaya karşı aktif bir mücadele yürüttü.

Malala Yousafzai, küresel şöhret ve siyasi nüfuz elde ettikten sonra bu gücü kişisel kariyeri için değil, kız çocuklarının eğitimi için kullandı; kişisel çıkar değil, kolektif sorumluluk bilinciyle hareket etti.

Bu örneklerin her biri, gücün şekli ne olursa olsun, yozlaşmanın kaçınılmaz olmadığını; direnç, bilinç ve ahlaki irade ile dönüştürülebileceğini gösterir.

Öte yandan, Stalin'in korku imparatorluğu veya Mao'nun yıkıcı Kültür Devrimi, sistemin sunduğu gücü sorgulamadan kucaklamalarının ve hırslarının bir ürünüdür. Bu liderler, yozlaşmanın küçük ölçekli başlangıçlarını büyük bir ahlaki çöküşe dönüştürerek kendi suçluluklarını artırmıştır.

Büyük ölçekli yozlaşmalar yalnızca siyaset alanına da özgü değildir. Güçle yüzleşen her birey—ister sanatçı, ister iş insanı, ister medya figürü olsun—bu sınavla karşı karşıya kalır. Yükselişin getirdiği dokunulmazlık hissi, zamanla gerçeklik algısını çarpıtarak bireyin kendi iç dengelerini yıkıma sürükleyebilir.

Örneğin, müzik endüstrisinin en etkili figürlerinden biri olan Sean Combs (Puff Daddy), şöhretin ve medya gücünün zirvesindeyken, lüks, şiddet ve baskı içeren bir güç ağı kurmakla suçlanmıştır. Son yıllarda açılan davalar ve tanıklıklar, yalnızca bir kişisel çöküş değil; aynı zamanda şöhretin ardına gizlenmiş sistematik bir yozlaşma düzenini ortaya koymaktadır.

Ekonomide, "dünyayı dönüştürmek" iddiasıyla yola çıkan Elizabeth Holmes, bilimsel temelden yoksun bir teknoloji vaadiyle on binlerce insanın sağlığıyla oynayarak, yatırımcı güvenini ve kamu kaynaklarını istismar etmiştir. Yine bir diğer örnekte, Carlos Ghosn, küresel otomotiv sektöründe reformcu bir lider olarak öne çıkarken, şirket kaynaklarını kendi lüks harcamaları için kullanmış; hesap verebilirlikten uzaklaştıkça kurumsal etik değerleri yerle bir etmiştir. Üstelik, yargıdan kaçışı da bu yozlaşmanın boyutunu küresel ölçekte görünür kılmıştır.

Tüm bu örnekler, gücün alan fark etmeksizin bireyi nasıl dönüştürebileceğini gösterir. Kimi zaman bir sahne ışığı, kimi zaman bir koltuk, kimi zaman bir slogan, bireyin ahlaki pusulasını saptırmaya yeterlidir.

Kısaca, her birey güçle karşılaştığında bir miktar yozlaşma riski taşır; bu, insan doğasının ve sistemsal yapıların ortak gerçeğidir. Ancak büyük yozlaşma—ideallerin tamamen terk edilmesi, gücün kötüye kullanılması veya toplumun zarar görmesi—her zaman reddedilebilir.

Bu noktada, yozlaşmanın ne tamamen bireysel ne de tamamen sistemsal olduğunu kabul etmek gerekir. Birey, sistemin bir ürünüdür; ama aynı zamanda sistemi şekillendiren bir aktördür. İnsan, doğası gereği hem zayıflıklara hem de erdeme sahiptir. Yozlaşmış bir birey, sistemin baskısına maruz kaldığı için tamamen suçsuz değildir; çünkü bu baskıya teslim olma, çıkarlarını koruma veya gücü kötüye kullanma kararlarında kendi iradesi devreye girer.

Ancak tamamen suçlu da değildir; çünkü hiçbir insan, yozlaşmayı teşvik eden bir sistemin dışında, saf bir iradeyle var olamaz. Bu ikilem, suçluluğu birey ve sistem arasında paylaştırır: birey, kendi seçimlerinden; sistem, bu seçimleri zorlaştıran koşullarından sorumludur. Bu gerçek, suçun kişisel değil, yapısal olduğunu gösterir.

Ama yapısal demek de suçu sistemi kuran bireylere yüklemek anlamına gelmez. Çünkü o bireyler de kendi zamanlarının, kendi koşullarının, kendi sınırlı bilgelerinin ürünleridirler.

Örneğin, Amerikan Anayasası'nı yazan kurucular, insan doğasındaki yozlaşma potansiyelini fark etmiş ve bu yüzden kuvvetler ayrılığı sistemini inşa etmişlerdi. Ancak modern zamanlarda, bu mekanizmalar bile yeterli olmamış; iktidarın ve paranın merkezileştiği, demokrasi ilkelerinin aşıldığı dönemler yaşanmıştır. Yani, ne kadar iyi niyetle tasarlansa da, hiçbir sistem insan doğasının etkisinden tamamen bağımsız olamamıştır.

Suçu tek bir bireye, tek bir döneme, tek bir sisteme atmak kolaydır; ama bu, gerçekliği sığlaştırır.

Yozlaşmanın kökleri çok daha derindir: güç arzusunun, statü kaygısının, hayatta kalma içgüdüsünün ve sosyal dinamiklerin birleşiminde yatmaktadır.

Bu nedenle, yozlaşmayı yalnızca bireylerin ahlaki yetersizliğiyle açıklamak adil değildir.

Yozlaşmanın kaynağını doğru kavramak, çözümün ilk adımıdır: Suç bireylerde değil; bireyleri bu yozlaşmaya açık hale getiren sistemlerde, yapısal kusurlarda ve toplumsal kör noktalarda aranmalıdır.

Günümüz insanların omuzlarında, geçmişin enkazından daha ağır bir sorumluluk yatıyor. Ya aynı hataları tekrarlayıp enkaza bir tuğla daha ekleyeceğiz, ya da zincirleri kırarak geçmişin küllerinden, mükemmel sistemler yaratacağız.

5. Zincirleri Kırarak

Gördüğümüz gibi, yozlaşma güçle kucaklaşan her insanın ruhunda oluşan bir gölgedir. Hiçbir birey bu gölgeden tamamen azade değildir. Ancak bu gerçek, umutsuzluğa değil; bilinçli bir sorumluluğa çağırır. Görevimiz, yozlaşmanın varlığını inkâr etmek değil; onun yıkıcı etkisini sınırlandıracak, insanlık onurunu koruyacak ve adaleti kurumsallaştıracak sistemler yaratmaktır.

Bu mücadele, önce kendi iç dünyamızda başlar; güç elimize geçtiğinde nasıl davrandığımızı sorgulamadan hiçbir sistem dönüşümü kalıcı olmaz. Güç, bireyin ruhuna dolanan bir sarmaşık gibidir; eğer sürekli budanmazsa, er ya da geç vicdanı boğar. Güç zehirlenmesi deneyinde olduğu gibi, küçük yetkiler bile zamanla empatiyi silip yerlerine üstünlük duygusu yerleştirebiliyor. Bu gerçeği kabul etmek, kendimizi düzenli olarak kontrol etmeyi ve eleştiriye açık olmayı gerektirir. Örneğin her ay, bir şirketteki karar verici pozisyonundaki bireylerin birbirine anonim geri bildirimde bulunduğu küçük gruplar oluşturmak, güç kullanımının sınırlarını görünür kılarak kişisel farkındalığı artırır.

Gücün salt bir şirkette üst düzey bir pozisyondan ibaret olmadığını da unutmamak gerekir; ekonomik sermaye, medya görünürlüğü, sosyal ağlardaki etki, bilgiye erişim ya da toplumsal tanınırlık da kuvvetli birer güç biçimidir. Bir kişinin serveti, başkalarının kararlarını etkileme ve kaynaklara ulaşma yeteneği sunarken; bir başkasının tanınması doğrudan algıyı yönetme ve kitleleri peşinden sürüklemeye gücü verir.

Örneğin, sosyal medyada on milyonları bulan takipçi sayısı, birçok resmî makamdan daha büyük bir ikna ve yönlendirme potansiyeli taşır. Bu yüzden, yozlaşmayı önleyecek sistemler tasarlarırken yalnızca kurumsal hiyerarşilere odaklanmak yetmez; ekonomik, kültürel ve dijital güç odaklarını da fark etmek ve denetlemek gerekir. Bireylerin sahip oldukları bu farklı güç biçimlerinin bilincine varması ve günlük eylemlerinde özdenetim yoluyla sorumluluk üstlenmesi, hem kişisel hem de toplumsal düzeyde yozlaşmanın önünü kesmede kritik bir rol oynar.

Tüm bunların ötesinde, gücün yalnızca bir hak değil, aynı zamanda ağır bir sorumluluk olduğunu kavrayan bireyleri yetiştirmek; etik eğitim programları, liderlik ve sorumluluk pozisyonlarına gelebilecek herkesin güç kullanımını sorgulayan bir bakışla donatılmasıyla mümkündür.

Ayrıca, güç kullanımının etkileri sadece süreç içinde değil, sonrasında da izlenmeli; alınan tüm kararlar ve kullanılan yetkiler düzenli raporlarla kayda geçirilmeli, bu raporlar güç bırakıldıktan sonra bile erişilebilir kalmalıdır. Böylece “nasılsa unutulur” rahatlığına kapılmak zorlaşır ve bireysel zaafların sistem içinde sessizce kök salması engellenir.

Tarih boyunca olduğu gibi, sistemsel denetim eksikliği de bireylerin davranışlarını hızla yozlaştırma potansiyeline sahiptir. Stanford Hapishane Deneyi'nde öğrenciler, yalnızca birkaç gün içinde, gardiyan ve mahkûm rollerine öylesine kapıldılar ki, normal şartlarda sergilemeyecekleri zalimlik ve boyun eğme davranışlarını gösterdiler. Denetimsizlik ortamının da etkisiyle, ahlak pusulaları birkaç gün içinde çöktü.

Benzer şekilde, Antik Roma'da Cumhuriyet döneminde “konsül” ve “tribün” makamlarının görev sürelerinin bir yıl ile sınırlandırılması, tek elde mutlak gücün toplanmasını engelleyerek Roma'nın uzun yıllar istikrarlı bir yönetim sürdürmesini sağladı.

Yine, 1215'te kabul edilen Magna Carta, İngiltere'de kraliyet yetkilerini hukuka bağlayarak kralın keyfi uygulamalarını frenleme adına atılan en önemli adımlardan biriydi. Bu belge, yönetenlerin hukuka ve toplumsal sözleşmeye bağlı kalması ilkesini tesis ederek, sonraki anayasal geleneklere ve güçler dengesine öncülük etti.

Bu yapılar, iktidarın doğal eğilimi olan merkezileşmeyi sınırlayarak toplumlara kalıcı fayda sağladı. Günümüzde de herhangi bir kurumda, bir liderin aldığı kararların denetimden geçmemesi, aynı şekilde bireysel zaafıların sistem çapında yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Oysa karar süreçlerinin şeffaf biçimde izlenmesi ve sorgulanabilir olması, yozlaşmanın en güçlü önleyicilerinden biridir.

Bu nedenle, herhangi bir toplulukta alınan tüm kararların gerçek zamanlı ve herkese açık biçimde paylaşılması, sadece bir iyi niyet göstergesi değil; toplumsal sağlığı ve adaleti korumanın temel şartıdır.

Yozlaşmayı önlemek için bireysel ve sistemsel farkındalığın yanı sıra, gücün doğasına karşı da yapısal önlemler almak zorunludur. Bunlardan biri, eğer yapılabilir durumdaysa rol ve yetki sürelerinin sınırlandırılmasıdır. Güç, elde tutuldukça kökleşir ve kökleştikçe kişiyi gerçeklikten uzaklaştırır; bu yüzden belirli aralıklarla görevlerin gözden geçirilmesi ve gerekiyorsa yetki devri yapılması önemlidir.

Ancak bu süreç mekanik bir zorunlulukla değil, bireyin görev süresindeki etik davranışları, performansı ve güç kullanımındaki dengesi dikkate alınarak yürütülmelidir. Böylece hem yozlaşmayı önleyecek hem de bireyin uzmanlık ve aidiyet duygusu korunacaktır. Aynı zamanda, karar mekanizmalarının tek bir elde toplanması risklidir; gücün farklı bireyler ve kurullar arasında paylaştırılması, bireysel zaafıların sistemi esir almasını önler.

Örneğin, İsviçre'deki doğrudan demokrasi uygulaması sayesinde, vatandaşların referandum yoluyla karar mekanizmalarına doğrudan katılması, karar vericilerin sürekli denetlenmesini ve halk iradesinin sistemi dengelemesini sağlamıştır. Bu model, bireysel yozlaşmanın sistem içinde sessizce kök salmasını engelleyen etkili bir örnektir.

Ek olarak, yalnızca kurum içi denetim değil, kamuya açık hesap verebilirlik de yozlaşmayı frenleyen önemli bir unsurdur. Alınan kararların herkesin erişimine açık olması, güç sahibi bireylerin sürekli bir toplumsal bakış altında hareket etmelerini sağlar ve keyfiliği sınırlar.

Burada ortaya konan önlemler, muazzam yozlaşmaların önüne set çekmek için atılması gereken adımların yapıtaşlarıdır. Topluluklar bu ilkeleri yalnızca rehber olarak değil, yapılarının taşıyıcı sütunları olarak benimserse; tarih boyunca defalarca yaşanan yıkımlar, acılar ve kayıpların büyük bir kısmı tekrar yaşanamaz hale gelir.

Böyle sistemler, yalnızca bireysel hataları değil; toplumsal zaafı da etkisiz kılarak geçmişin kanlar ve gözyaşlarıyla yoğrulmuş acılarını geride bırakacak, insanlık tarihinin tekrar eden trajedilerine son verecektir.

Ancak bu kurtuluş, kendiliğinden gerçekleşmeyecektir. Bireylerin refaha kavuşması, ancak bireylerin oluşturduğu toplumların yaratacağı sağlam sistemlerle mümkündür. Bu sistemler yozlaşmayı önleyecek şekilde mükemmelleştirildikçe, bireyin yaşamı da doğrudan iyileşir. Büyük yozlaşmalara soluk verilmeyen bir dünyada, geçmişin tüm acıları büyük ölçüde geride kalacak; insanlık, tarihte ilk defa kendini mutlak bir huzurun içerisinde bulacaktır. İşte o zaman, yalnızca geçici zaferler değil; insanlık adına kalıcı bir yükseliş yazılacaktır.

Kaynakça

- Acton, J. E. D. Lord. *Letter to Bishop Mandell Creighton*. 5 Nisan 1887.
- Aral, Sinan. *The Hype Machine: How Social Media Disrupts Our Elections, Our Economy, and Our Health*. Hachette, 2020.
- Arendt, Hannah. *On Violence*. Harcourt, 1970.
- Beard, Mary. *SPQR: A History of Ancient Rome*. Liveright, 2015.
- Beaumont-Thomas, Ben. "Kanye West Apologises to Jewish Community for 2022 Antisemitic Remarks." *The Guardian*, 26 Aralık 2023.
- Carreyrou, John. *Bad Blood: Secrets and Lies in a Silicon Valley Startup*. Knopf, 2018.
- Chang, Jung, and Jon Halliday. *Mao: The Unknown Story*. Alfred A. Knopf, 2005.
- "Everything to Know About Diddy's Sex Trafficking Trial." *People*, 2025.
- Farrow, Ronan. *Catch and Kill: Lies, Spies, and a Conspiracy to Protect Predators*. Little, Brown and Company, 2019.
- Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Pantheon Books, 1977.
- Haney, Craig; W. Curtis Banks; Philip G. Zimbardo. "Interpersonal Dynamics in a Simulated Prison." *International Journal of Criminology and Penology*, cilt 1, 1973, s. 69–97.
- Henriques, Diana B. *The Wizard of Lies: Bernie Madoff and the Death of Trust*. Times Books, 2011.
- Izadi, Elahe. "Aziz Ansari Responds to Sexual Misconduct Allegation." *The Washington Post*, 15 Ocak 2018.
- Kaplan, Ilana. "Kanye West Admits He 'Was Drinking' When He Wrote 2022 Antisemitic Tweet." *People*, 8 Ağustos 2024.
- Keltner, Dacher. *The Power Paradox: How We Gain and Lose Influence*. Penguin Press, 2016.
- Kinross, Patrick Balfour. *Atatürk: The Rebirth of a Nation*. Weidenfeld & Nicolson, 1964.
- Kipnis, David. *The Powerholders: Successful Political Leaders and the Myth of Representative Government*. University of Chicago Press, 1976.
- Machiavelli, Niccolò. *The Prince*. 1532.
- Mandela, Nelson. *Long Walk to Freedom: The Autobiography of Nelson Mandela*. Little, Brown and Company, 1994.
- Patterson, James, John Connolly, and Tim Malloy. *Filthy Rich: The Shocking True Story of Jeffrey Epstein – The Billionaire's Sex Scandal*. Little, Brown and Company, 2016.

- Reuters. "Ghosn Received \$9 Million Improperly from Nissan-Mitsubishi JV." Reuters, Aralık 2018.
- Suetonius. *The Twelve Caesars*. Robert Graves (çev.), Penguin Classics, MS 121.
- United States Constitution. 1787, Articles I–II.
- Vaidhyanathan, Siva. *Antisocial Media: How Facebook Disconnects Us and Undermines Democracy*. Oxford University Press, 2018.
- Vinall, Frances, and María Luisa Paúl. "Prosecutors Paint Alec Baldwin as Reckless as 'Rust' Trial Opens." *The Washington Post*, 10 Temmuz 2024.
- Milgram, Stanley. *Obedience to Authority: An Experimental View*. Harper & Row, 1974.
- Zimbardo, Philip G. *The Lucifer Effect: Understanding How Good People Turn Evil*. Random House, 2007.
- Weber, Max. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. University of California Press, 1978.
- Russell, Bertrand. *Power: A New Social Analysis*. Allen & Unwin, 1938.
- Bandura, Albert. *Moral Disengagement: How People Do Harm and Live with Themselves*. Worth Publishers, 2016.
- Habermas, Jürgen. *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. MIT Press, 1989.
- Smith, David. "Elizabeth Holmes Found Guilty of Defrauding Investors." *The Guardian*, 3 Ocak 2022.
- Agence France-Presse. "Theranos Founder Elizabeth Holmes Sentenced to Over 11 Years in Prison." *BBC News*, 18 Kasım 2022.
- Mance, Henry. "Kanye West's Public Meltdowns: From Twitter Rants to Antisemitic Remarks." *Financial Times*, 1 Kasım 2022.
- Herman, Tamar. "Kanye West's 2022 Controversies, Explained." *Billboard*, 12 Aralık 2022.
- Fernandez, Manny. "Alec Baldwin's 'Rust' Shooting: A Timeline of Events." *The New York Times*, 22 Ocak 2023.
- Smith, Emma. "Jeffrey Epstein's Network: A Timeline of the Scandal." *The New Yorker*, 15 Temmuz 2020.
- Hoban, Phoebe. "Harvey Weinstein on Trial: Key Moments from Week One." *Vanity Fair*, 30 Ocak 2020.